

УПРАВЛІННЯ АВТОРСЬКИМИ ТА СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ

Тетяна Коваленко,

старший науковий співробітник Центру експертних досліджень НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

В Україні авторські і суміжні права охороняються відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», який зокрема охороняє «особисті немайнові права і майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані із створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва — авторське право, і права виконавців, виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення — суміжні права». Автори творів науки, літератури, мистецтва, виконавці, виробники фонограм, відеограм, організації мовлення мають право створювати організації, які здійснюють управління майновими правами авторів та інших суб'єктів авторського права і суміжних прав на колективній основі. Ці організації одержали назву організації колективного управління майновими правами, які й досліджуються у статті.

Ключові слова: авторське право, колективне управління

Інтелектуальна власність охоплює всі творіння людського розуму. Інтелектуальна власність поділяється на авторське право і суміжні права та промислову власність. У кожній країні світу творіння людського розуму охороняються законодавством у сфері інтелектуальної власності.

В Україні авторські та суміжні права охороняються відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», який, зокрема, охороняє «особисті немайнові права і майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані із створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва — авторське право, і права виконавців, виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення — суміжні права» [1].

Авторське право надає охорону способу вираження ідей. Це вираження є оригінальним поєднанням слів, музичних знаків, кольорів, форм тощо. Саме

вираження робить твір унікальним. Основою багатьох творів може бути однакова ідея, проте кожен з них може охоронятися авторським правом за умови викладення ідеї в оригінальний спосіб. Це означає, що твір не повинен бути копією іншого твору. Авторське право виникає з моменту створення твору та належить тій особі, котра його створила. Іноді твори створюються спільно декількома особами. У таких випадках особи, що брали участь у створенні твору, вважаються співавторами та спільно володіють авторським правом на колективний твір.

Авторське право надає авторам виключне право на їхній твір. Це означає, що існують певні речі, які мають право робити зі своїми творами тільки автори. У деяких випадках автор, замість виключного права, отримує грошову винагороду за створення твору. Тоді автор має право лише на винагороду за використання його твору, але

не може перешкоджати власне використанню його твору.

Відповідно до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (далі — Бернська конвенція), авторське право надає авторам два види прав — майнові та немайнові.

Майнові права

- автори мають виключне право на відтворення твору. Відтворення твору охоплює будь-яку форму копіювання;
- переклад твору іншими мовами;
- адаптацію твору — така зміна чи трансформація зазвичай змінює вид твору;
- демонстрацію (виконання) твору привселюдно;
- розповсюдження твору шляхом продажу його копій;
- трансляцію твору;
- розкриття твору для публіки [2].

Як зазначено в п.п. 1, 2 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права», «1. До майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) належать:

- а) виключне право на використання твору;
- б) виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами.

Майнові права автора (чи іншої особи, яка має авторське право) можуть бути передані (відчужені) іншій особі згідно з положеннями ст. 31 цього Закону, після чого ця особа стає суб'єктом авторського права.

2. Виключне право на використання твору автором (чи іншою особою, яка має авторське право) дозволяє йому використовувати твір у будь-якій формі і будь-яким способом.

3. Виключне право автора (чи іншої особи, яка має авторське право) на дозвіл чи заборону використання твору іншими особами дає йому право дозволяти або забороняти:

- 1) відтворення творів;
- 2) публічне виконання і публічне сповіщення творів;

3) публічну демонстрацію і публічний показ;

4) будь-яке повторне оприлюднення творів, якщо воно здійснюється іншою організацією, ніж та, що здійснила перше оприлюднення;

5) переклади творів;

6) переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів;

7) включення творів як складових частин до збірників, антологій, енциклопедій тощо;

8) розповсюдження творів шляхом першого продажу, відчуження іншим способом або шляхом здавання в майновий найм чи у прокат та шляхом іншої передачі до першого продажу примірників твору;

9) подання своїх творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором;

10) здавання в майновий найм і (або) комерційний прокат після першого продажу, відчуження іншим способом оригіналу або примірників аудіовізуальних творів, комп'ютерних програм, баз даних, музичних творів у нотній формі, а також творів, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі або у формі, яку зчитує комп'ютер;

11) імпорт примірників творів.

Цей перелік не є вичерпним» [1].

Отже, жоден із творів, які охороняються авторським правом, не може бути відтворений, перекладений, адаптований, виставлений або виконаний для публіки, розповсюджений, трансльований чи певним чином розкритий без дозволу його автора.

Немайнові права

Це права, що надають особистий зв'язок між авторами та їхнім творами. До них належать право бути визнаним автором твору. Це означає, що автор може підписувати твір власним іменем, не підписувати його взагалі (анонімний твір) або підписувати його під вигаданим іменем (псевдонімом). Протидіяти внесенню до твору будь-яких

змін, особливо тих, які зможуть зашкодити честі чи репутації автора.

Відповідно до ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» автору належать такі немайнові права:

«1) вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо;

2) забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом;

3) вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання;

4) вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора.

2. Особисті немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам» [1].

Твори мистецтва дуже часто стають доступними загальній публіці завдяки виконавцям, виробникам фонограм, організаціям телебачення та радіомовлення тощо. Виконання, запис та транслявання творів потребують вкладення певних коштів та часу. Щоб ці витрати повернути та щоб твори стали доступними для публіки, законодавство у сфері інтелектуальної власності надає особливі права виконавцям, виробникам фонограм, організаціям телебачення й радіомовлення тощо. Ці права називаються суміжними, оскільки вони дуже близькі до авторських прав.

Як зазначено у ст. 35 Закону України «Про авторське право і суміжні права», «Об'єктами суміжних прав, незалежно від призначення, змісту, оцінки, способу і форми вираження, є:

а) виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів;

б) фонограми, відеограми;

в) передачі (програми) організацій мовлення» [1].

Відповідно до п. 1 ст. 36 Закону України «Про авторське право і суміжні права» суб'єктами суміжних прав є:

«а) виконавці творів, їх спадкоємці та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконань;

б) виробники фонограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм;

в) виробники відеограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо відеограм;» [1].

Фонограма (від грецьк. φωνή — звук и үрдіца — запис) — звукові сигнали, що отримані в результаті звукозапису та зберігаються на аналоговому чи цифровому носії, або закодовані у файлі. Фонограма — це будь-який, але винятково звуковий запис виконань або інших звуків» [3].

Виробник фонограми — особа або компанія, яка безпосередньо фіксує (записує звук) виконання твору. Фонограма є оригінальним записом.

«Відеограма — це видеозапис на відповідному матеріальному носії виконання або яких-небудь рухомих зображень, крім зображень у вигляді запису, належного до аудіовізуального твору» [4].

Виробник відеограми — особа чи компанія, що безпосередньо фіксує (записує зображення) виконання твору.

Суб'єкти суміжних прав мають право дозволяти чи забороняти ретрансляцію, запис (фіксування) та копіювання записів їхніх програм.

Перед тим, як використовувати твір, що охороняється авторським правом і (чи) суміжними правами, не-

обхідно знайти власника прав на цей твір та запитати дозвіл на використання такого твору, а іноді й заплатити за право використання цього твору.

Авторів і виконавців можуть «засипати» запитами особи, що бажають відтворити, транслювати, адаптувати чи іншим чином використовувати їхні твори та виконання у спосіб, який вимагає дозволу. Ці запити є дуже важливими, оскільки саме завдяки наданню дозволу шляхом видачі ліцензії та переданню прав автори й виконавці одержують свої гонорари.

Аби мати час на створення та виконання нових творів і не відволікатися та адміністративну роботу багато авторів і виконавців звертаються до послуг організацій колективного управління правами.

Відповідно до ст. 45 Закону України «Про авторське право і суміжні права», «Суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть управляти своїми правами:

- а) особисто;
- б) через свого повіреного;
- в) через організацію колективного управління» [1].

Автори творів науки, літератури, мистецтва, виконавці, виробники фонограм, відеограм, організації мовлення мають право створювати організації, що здійснюють управління майновими правами авторів та інших суб'єктів авторського права та суміжних прав на колективній основі. Ці організації одержали назву організації колективного управління майновими правами. Такі організації існують у багатьох країнах світу, також існують міжнародні організації колективного управління майновими правами, наприклад: Міжнародна організація акторів, Міжнародна організація музикантів, Міжнародна федерація фонографічної індустрії, Асоціація організацій європейських виконавців, Міжнародна конфедерація товариств авторів та композиторів, Міжнародна федерація організацій управління

правами на відтворення творів тощо. В Україні діють такі організації колективного управління майновими правами: Державне підприємство «Українське агентство з авторських та суміжних прав»; Всеукраїнське об'єднання суб'єктів авторських і суміжних прав «Оберіг»; Об'єднання підприємств «Український музичний альянс»; Об'єднання підприємств «Українська ліга музичних прав»; Всеукраїнська громадська організація «Агенція охорони прав виконавців»; Асоціація «Дім авторів музики в Україні»; Всеукраїнська громадська організація «Автор»; Асоціація «Гільдія виробників відеограм і фонограм»; Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнське Агентство з авторських та суміжних прав»; Приватна організація «Українське агентство з авторських прав»; Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнське агентство авторських прав». Основною сферою діяльності організацій колективного управління є управління на колективній основі майновими правами авторів і виконавців.

Як зазначено в п.п. 2–6 ст. 48 Закону України «Про авторське право і суміжні права», «2. Організації колективного управління не мають права займатися комерційною діяльністю чи використовувати будь-яким способом об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, доручених їм для управління. На діяльність таких організацій не поширюються обмеження, передбачені законодавством про захист економічної конкуренції».

3. Повноваження на колективне управління майновими правами передаються організаціям колективного управління авторами та іншими суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав на основі договорів, укладених у письмовій формі.

4. Організації колективного управління можуть управляти на території України майновими правами іноземних суб'єктів авторського права і (або)

суміжних прав на основі договорів з аналогічними іноземними організаціями, в тому числі й про взаємне представництво інтересів.

Організації колективного управління можуть доручати на основі договорів з аналогічними іноземними організаціями управляти на колективній основі за кордоном майновими правами українських суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі й про взаємне представництво інтересів.

5. На основі одержаних повноважень організації колективного управління надають будь-яким особам шляхом укладання з ними договорів невідчужувані права на використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

6. Організація колективного управління має право вимагати від осіб, які використовують об'єкти авторського права і суміжних прав, надання їм документів, що містять точні відомості про використання зазначених об'єктів, необхідні для збирання і розподілу винагороди» [1].

Організації колективного управління не є державним органом, вони створюються суб'єктами авторського права і суміжних прав. Вони є своєрідним ланцюжком між авторами та виконавцями й особами, що бажають використовувати їхні твори. Ці організації надають дозвіл, збирають роялті, а також контролюють, запобігають і вимагають компенсації за незаконне використання творів. Завдяки цим організаціям автори та виконавці отримують заслужені гонорари за використання своїх творів і виступів, а користувачі можуть без перешкод одержати доступ до таких творів та виступів. Суб'єкти авторського права і суміжних прав, які не передали організаціям колективного управління повноваження на управління своїми правами, зокрема щодо збирання винагороди, мають право вимагати від організацій колективного управління,

які таку винагороду за використання їхніх творів і об'єктів суміжних прав зібрани, виплати цієї винагороди, а також вимагати вилучення своїх творів і об'єктів суміжних прав із дозволів на використання, що надаються організаціями колективного управління шляхом укладення договорів з особами, котрі використовують ці об'єкти.

Організації колективного управління мають право резервувати на своєму рахунку суми винагороди без запиту, що надійшла їм від осіб, які використовують об'єкти авторського права і суміжних прав. Після 3 років від дня надходження на рахунок організації колективного управління відповідних сум суми винагороди без запиту можуть бути використані для чергових виплат суб'єктам авторського права та суміжних прав або спрямовані на інші цілі, передбачені їх статутами, в інтересах суб'єктів авторського права й суміжних прав.

Відповідно до ст. 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права» організації колективного управління повинні виконувати від імені суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав на основі одержаних від них повноважень такі функції:

«а) погоджувати з особами, які використовують об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, розмір винагороди під час укладання договору;

б) укладати договори про використання прав, переданих в управління. Умови цих договорів повинні відповідати положенням статей 31–33 цього Закону;

в) збирати, розподіляти і виплачувати зібрану винагороду за використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав суб'єктам авторського права і (або) суміжних прав, правами яких вони управляють, а також іншим суб'єктам прав відповідно до цього Закону;

г) вчиняти інші дії, передбачені чинним законодавством, необхідні для

захисту прав, управління якими здійснює організація, в тому числі звертатися до суду за захистом прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав відповідно до статутних повноважень та доручення цих суб'єктів.

2. Суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав, які не передали організаціям колективного управління повноважень на управління своїми правами, в тому числі щодо збирання винагороди, мають право вимагати від організацій колективного управління, які таку винагороду за використання їхніх творів і об'єктів суміжних прав зібрали, виплати цієї винагороди, а також вимагати вилучення своїх творів і об'єктів суміжних прав із дозволів на використання, які надаються організаціями колективного управління шляхом укладання договорів з особами, які використовують ці об'єкти» [1].

Отже, зазначені організації діють у межах лише тих повноважень, якими їх наділили засновники. За своїм характером організації з управління майновими правами авторів є некомерційними. Вони не можуть свою діяльність базувати на меті одержання прибутків від своєї діяльності. Повноваження, якими наділяються зазначені організації, передаються їм авторами й іншими особами, які мають авторські або суміжні права, у формі лише письмових договорів.

Договори, на підставі яких суб'єкти авторських і суміжних прав передають повноваження на управління своїми майновими правами, можуть бути віднесені до договорів доручення. Сторонами у такому договорі, з одного боку, є суб'єкти авторських і суміжних прав, тобто фізичні особи. Але свої повноваження можуть передавати зазначеним організаціям і юридичні особи, які з тих або тих причин стали суб'єктами авторських і суміжних прав. Другою стороною такого договору може бути тільки юридична особа, що управляє майновими правами суб'єктів авторських і суміжних прав на колективній основі [5].

Об'єктом договору на управління майновими правами є суб'єктивні права суб'єктів авторських і суміжних прав. Обсяг прав, які передаються зазначеним організаціям, визначається самими суб'єктами авторських і суміжних прав. На основі переданих прав визначаються основні функції та завдання організацій управління майновими правами авторів. Основними завданнями та функціями зазначених організацій можуть бути: пропагування і реклама творів науки, літератури і мистецтва широкій громадськості, підприємцям та будь-яким іншим особам для використання; укладення ліцензійних договорів з користувачами, здійснення контролю за користуванням зазначеними творами; підготовка зразків договорів на використання творів чи об'єктів суміжних прав; збір гонорарів за використання творів та їх розподіл; юридичне консультування авторів та інших суб'єктів авторських і суміжних прав; збір інформації про використання або можливе використання творів чи об'єктів суміжних прав. До наведеного переліку варто віднести й налагодження ділових контактів з творчими спілками та благодійними фондами; створення банку даних про авторів, суб'єктів суміжних прав, можливих користувачів як вітчизняних, так і зарубіжних. Для здійснення останньої функції організація повинна виявляти можливі користувачів за кордоном, вивчати кон'юнктуру ринку творів і об'єктів суміжних прав. З цією метою відповідними зарубіжними організаціями укладаються угоди про взаємне представництво ділових інтересів. Коло таких інтересів може бути досить широким — публічний показ і публічне виконання, звуко- та відеокопіювання, використання комп'ютерних програм, баз даних й інших об'єктів авторських і суміжних прав ♦

Список використаних джерел

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ, зі змінами.
2. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів : Паризький Акт від 24.07.1971 р., змінений 02.10.1979 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995>
3. Фонограма [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org/wiki/фонограма>.
4. Видеограма [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://kodeksy.com.ua/ka/dictionary/v/videogramma.htm>.
5. Договори доручення [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://readbookz.com/book/192/7150.html>.

Надійшла до редакції 26.05.2015 р.

Коваленко Т. Управление авторскими и смежными правами. В Украине авторские и смежные права охраняются в соответствии с Законом Украины «Об авторском праве и смежных правах», который в частности охраняет «личные немущественные права и имущественные права авторов и их правопреемников, связанные с созданием и использованием произведений науки, литературы и искусства — авторское право, и права исполнителей, производителей фонограмм и видеограмм и организаций вещания — смежные права». Авторы произведений науки, литературы, искусства, исполнители, производители фонограмм, видеограмм, организации вещания имеют право создавать организации, которые осуществляют управление имущественными правами авторов и других субъектов авторского права и смежных прав на коллективной основе. Эти организации получили название организации коллективного управления имущественными правами, и они исследуются в статье.

Ключевые слова: авторское право, коллективное управление

Kovalenko T. Management of copyright and related rights. In Ukraine, copyright and related rights protected under the Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights», which in particular protects the «moral rights and property rights of authors and their successors related to the creation and use of science, literature and art — Copyright law and the rights of performers, producers of phonograms and videograms and broadcasting organizations — related rights». The authors of the works of science, literature, art, performers, producers of phonograms, broadcasting organizations have the right to form organizations that administer economic rights of authors and other copyright and related rights on a collective basis. These organizations are called organizations for collective management of proprietary rights, and they are investigated in the article.

Keywords: copyright, collective management organizations